

יחסי יהודים וערבים בראשיתה של תל-אביב (1909—1929)

ישוב יהודי ביפו היה קיים כבר במחצית הראשונה של המאה ה-19 ומספרו גדל והלך עם העליה החדשה משנות ה-80 ואילך. בשנת 1888 הוקמה בעיר השכונה היהודית הראשונה, "נוה צדק", וב-1890 שכונה נוספת בשם "נוה שלום".

שכונות אלו היו כעין המשך לישוב היהודי ביפו, שחלק ניכר ממנו היה נתינים עותומניים, בני הישוב הישן, המעורבים עם תושבי המקום ומדברים בשפתם, המוכנים להשלים עם חוסר הבטחון הקיים ועם מעמדם והמנסים לפתור את בעיותיהם בדרך "מסורתית" של שתדלנות או "בקשיש" כל יכול.

העליות מחוץ-לארץ הביאו אתן יסודות אחרים אשר ביקשו לשנות את המצב שהיה קיים אז בארץ. אנשים אלו רצו ביותר בטחון, והקפידו יותר על כבודם ומעמדם. הם גם בחרו באורח חיים שונה מהמקובל אז בארץ, וביקשו לנהל חייהם בהתאם להרגליהם ולהשקפותיהם. העובדה שחלק גדול מהם היו אזרחי מעצמות אירופיות בעלי זכויות מיוחדות הנהנים מחסותם של נציגי מדינות אלו — הקל עליהם את הדבר. הם היו תלויים פחות בחסדי הפקידות המקומית והודקקו פחות למגעים אתם. מהם שהיו בעלי הון או בעלי מקורות הכנסה מחוץ-לארץ, שעיסוקם סחר-חוץ או שפעלו בשירות הישוב היהודי בארץ, דברים שלא חייבום למגעים תכופים עם תושבי המקום הערבים.

בראשית המאה ה-20 התארגנה ביפו אגודה בשם "אחוות בית" שהציבה לה כמטרה להקים על ידה שכונת מגורים מודרנית, בלתי תלויה בעיר הערבית, בעלת שירותים עצמאיים והמאוכלסת על ידי יהודים בלבד. אגודה זו הקימה בשנת 1909 את השכונה "אחוות בית" ששמה הוחלף לאחר מכן ל"תל-אביב".

תל-אביב הודקקה מיד עם תחילתה מעט מאוד לסביבתה הערבית. היה בה כעין גרעין של שלטון יהודי עצמאי לעתיד לבוא, בעל מינהל ושירותים משלו, אשר השתמש לצרכיו הציבוריים בלשון העברית והתעלם מכל הקיים בארץ מסביבו (או השתדל להגיע לכך). רובם של תושבי השכונה היו נתיני מעצמות אירופיות אשר נהנו מחסותם של הקונסולים מטעם מדינות אלו והם יכלו במידה רבה להתעלם מהשלטונות העותומניים.

המגורים בשכונה הנפרדת צמצמו את מגעיהם של תושבי תל-אביב עם ערביי הסביבה לצורכי עסקים בלבד. אספקתה של השכונה באה במידה רבה מידי ספקים ערביים, וסוחריה סחרו ביפו עם תושבי עיר זו ועם אחרים. שכונה עבדו ערבים רבים בבניין ובעבודות אחרות. למרות התנגדותם לכך של איירגוני הפועלים היהודים, במיוחד בתקופות של חוסר עבודה או הגברת העליה מארצות הגולה.

תקופות של מתיחות והתנגשויות בין יהודים לערבים ושל מאורעות דמים כפי שהתרחשו במאי 1921 הרחיבו את הניתוק בין תל-אביב היהודית לבין סביבתה הערבית. המגעים היו רבים יותר בפרברים הסמוכים לישובים ערביים, בשכונות מעורבות בשולי תל-אביב וביפו. שם הורגשו יותר המאורעות והסכר-סוכים בימי משבר, ושיתוף הפעולה בימים אחרים. לא כן הדבר בתל-אביב גופא שהיחסים בינה לבין הערבים הצטמצמו והלכו. רבים מתושביה לא הכירו אלא סוג מיוחד של ערבים בלבד שבא לבקר בה, כגון פועלים, רוכלים וכיו"ב.

אנו מפרסמים כאן תעודות מספר מתוך ארכיון עיריית ת"א-יפו הדנות במישרין או בעקיפין ביחסי יהודים וערבים בשנותיה הראשונות של תל-אביב. היות ת"א עיר מרכזית בישוב היהודי בארץ-ישראל גרמה לכך שהטיפול בנושא זה נעשה במוסדות מרכזיים של הישוב כולו ולא דווקא על-ידי העיריה. כאן הסיבה למיספר המועט של תעודות בארכיון העיריה בנושא זה. ככל שהיה טיפול בנושא בדרג מקומי הוא נערך בעיקר במגעים בלתי רשמיים, שלא נרשמו ולא באו לידי ביטוי בכתב ושחיתתה מגמה להצניעם ועד כמה שאפשר לא לכתוב עליהם, גם לא בינם לבין עצמם. מצד שני נמצאות בארכיון העיריה תעודות מספר הדנות בנושא מתוך אספקט ארצי כללי, אם כי הרקע לכך היה בדרך כלל במאורעות ובמצב מקומי.

התמונה המצטיירת מתעודות אלו אינה, כמובן, שלמה, הן מפני שאין בארכיון עיריית ת"א-יפו תיעוד מספיק על כך והן משום שבדרך כלל באו בהן לידי ביטוי בעיקר סכסוכים ומצבי חירום, ופחות מזה מגעים או קשרים כלשהם. בשנות העשרים, עם התגברות התעמולה האנטי-יהודית, בלטה עוד יותר המגמה לא להבליט מקרים של שיתוף פעולה בין יהודים וערבים, בין היתר, בכדי לא לפגוע באחרונים ולמנוע התקפות נגדם כבוגדים בלאומיות הערבית ובאינטרסים של הערבים.

התעודות ניתנו כאן כלשונו, בדרך כלל בשלמותן, ורק במקרים מועטים בא קיצור מסוים. לידן צוין מספר החטיבה הארכיונית ומספר התיק בה. התרגומים לעברית הם כפי שנעשו בזמנם לצרכים שוטפים.

החלטה להעסיק בהקמת שבונת "אחוזת בית" יהודים בלבד, 1909.

החלטת אספה ציבורית ביפו (27 ביוני 1909) להעסיק בשכונת "אחוזת בית" פועלים לא יהודים רק לאחר שימציאו עבודה לכל היהודים שביפו (חט' 1, 30):

יפו, ה' תמוז תרס"ט

לכבוד הועד של "אחוזת בית"

ביפו

א.נ.

הגנו מתכבדים להודיע לכבודכם את ההחלטה שנתקבלה בישיבת הועדה

שנבחרה ע"י המועצה הא"י, הקבלנים והפועלים. מבקשים אנחנו להודיע את ההחלטה הזאת לקבלני ולחברי אחוזת בית ולהשפיע עליהם שלא יפעלו נגד ההחלטה הזאת.

ברגשי כבוד!

ד"ר יעקב תון

החלטנו בישיבת הועדה שנבחרה ע"י המועצה בא"י לסדר שאלות בין הפועלים ונותני עבודה באחוזת בית:

(א) להעסיק פועלים אחרים (לא יהודה [יהודים]) רק אחרי שימצאו עבודה באחוזת בית כל הבנאים והפועלים העברים הנמצאים ביפו ואין להם עבודה:
(ב) עבודת הנגרות ועבודת הטחה הסיד, הצביעה[ה] צריכות להעשות אך ורק ע"י יהודים במקחים נורמלים בערך השוק.

יפו ח' תמוז תרס"ט

באולם הגמנסיה העברית

ד"ר יעקב תן בשם הבנאים משה האלצמאן

בשם הפועלים הנגרים לייב קשדן ל. שטיין יוסף שלוש

התנגשויות בין פועלים יהודים וערבים (שכונת "אחוזת בית"), 1909

בהקמת הבניינים הראשונים של שכונת "אחוזת בית" עבדו בעיקר פועלים ערבים, למרות התנגדותם לכך של הפועלים היהודים. בין האחרונים היו כאלה אשר ניסו למנוע העסקת ערבים לא רק בשכנוע בלבד אלא גם ע"י הרחקתם בכוח, דבר שהביא להתנגשויות בינם לבין הערבים.

מדבריו של מר א. ויס בישיבת ועד השכונה. מתוך הפרוטוקולים של ועד "אחוזת בית", ישיבת י"ג תשרי תר"ע (28 בספטמבר 1909), עמ' 6-8:

בבקר ספרו לי שערבי הכה בעל מלאכה עברי אחד. הכיתי עד שיבא עוד חבר הועד אחד, מפני שלא הפצתי להעמיד את הענין על דעת עצמי, וככה אמרתי לפועלים. ובכן כבר היה ידוע שהערבי אבו-עלי התחיל את היום ההוא במכות. א' גורביץ גמר עם יהודים למלאות את בית הררי בעד 29 פר" [נק] מלבד חדר שהציו נמלא כבר מקדם ושאותו הוא ימלא על חשבוננו. ויען שהיו איוזה פועלים שתבעו ממנו תביעות שונות לכן צוה להם שימלאו את החדר הזה. אח"כ ראה שאלה לא ימלאו את החדר והציע להקודמים שימלאו גם את החדר הזה. אבל אלה לא קיבלו. אמרו לי שגורביץ התפאר שיעבד עם גוים ושהם לא יתנו לצאת מכה אל הפועל לדבר כזה ואינם מקבלים עליהם את האחריות בעד התוצאות. גורביץ אמר שהפועלים הפצים 30 פר". ומהפועלים אמר אחד שנחוץ לקחת 30 פר" והשני דרש — 25 פר" והשלישי — 23 פר". לסוף הסכימו לקבל 29 פר". אמרתי את זאת לגורביץ. והוא אמר שכבר נמלא חצי הבית ואי אפשר לשלם כעת סכום כזה. ראיתי את הבית, והנהו באמת נמלא, וגם אנכי הרגשתי שזה הרבה.

אמרתי לאחד מן הפועלים שאפשר להשתוות, אולם הוא אמר לי שלא יקחו פחות. אחרי הצהרים המשיכו הערבים את העבודה. בשעה 4 התחילו קטטות, ואני לא התערבתי. כעבור רגע שמעתי צעקות וראיתי אבנים בזרקות. הלכתי וסדרתי שם את הכל. אולם אמרו שכבר היו שם מכות. וראיתי שערבים באים מכל הצדדים במקלות ובמוטות. מן הגמנסיה הוצאתי את הערבים ואמרתי שאסור להם להכנס, אולם באו מצד השני, אמרתי גם לאלו שאסור להכנס והם צריכים תיכף ומיד לשוב. אחד מהם לקח קרש 8×8 והרים על ראשי. אחזתי בו וגם שני ערבים אחזו בו. ועוד אחד לקח אבן. אח"כ ראיתי שבאים עוד אנשים מפה ומשם, הלכתי ועכבתי את כל העבודות. לסוף ישנם 6 נפצעים קשה מלבד נפצעים קלים והרופאים ד"ר חיסין, רוזנפלד ושמי בדקו אותם ורשמו אותם. אציין את העובדא כי לא כל הנפצעים נפצעו על מגרש הררי: את אוסטרווסקי הכו על מגרשי ועוד פועל-קבלן שעובד עם גוים, הוכה ע"י הגוים הרחק ממגרש הררי.

סגירת שער בשבתות בכניסה לתל-אביב

השער שעל יד מסילת הברזל בכניסה לתל-אביב נסגר בשבתות. ערבי יפו התלוננו על כך וטענו שהשכונה מנסה "להתבודד" ולמנוע את כניסתם אליה. הנושא הוזכר בקצרה בישיבת ועד תל-אביב.

(פרוטוקולים של ועד ת"א, ה' תשרי תרע"ב [27 בספטמבר 1911], עמ' 146).

ע"ד השער של מסה"ב [מסלת הברזל] החלט להדפיס מודעות בצרפתית ובערבית ולהודיע מכיון שבשבת יש הרבה מטיילים וגם הילדים כל היום נמצאים בתוך הרחובות (מפני שפוחדים פן יקרה איזה אסון) לכן סוגרים את השער רק לאלה שבאים במרכבות... אולם אם באים אנשים לרופא או לעשות בקור למי שהוא יפתחו את השער... מר איזמוזיק מבקש לרשום את דעתו בפרוטוכול. דעתו היא שהמושבה לא צריכה להתבודד לגמרי. ביחוד הוא חושש שיכולה להיות אי נעימות מזה שאנחנו בגלוי נראה להקהל שאנו רוצים להתבודד, דעתו היא להודיע במודעות בצרפתית ובערבית מכיון שבשבת הכל נחים בתל-אביב ואחה"צ בשעה 3 מתחילים הילדים לשחק בתוך הרחובות.

אגודת "המגן" להסגרת עמותת יהודי א"י בין הערבים

מתוך: יוסף אליהו שלוש, פרישת חיי — 1870—1930, תל-אביב, תרצ"א, עמ' 166—169.

בשנת 1913 התגברו דברי השטנה של העתונות הערבית ובפרט הנוצרית נגד היהודים בארץ ובכלל ונגד תל-אביב בפרט...

אנו, אחדים מילידי הארץ יודעי ערבית שקראנו יום יום דברי ומאמרי השטנה האלו והרגשנו זה ביותר התאספנו או כעשרה אנשים בביתו של הד"ר שמעון מויאל שהיה גם עתונאי מובהק בשפה הערבית. המשתתפים באספה זו היו האדונים אברהם אלמליח, נסים מלול, דוד מויאל, משה מטלון, אחי יעקב, אנכי

ועוד כמה שלא נשתמרו בזכרוני. מטרת מסיבתנו היתה ליצור אגודה חשאית בשם "המגן". הכנסנו תיכף סכום ידוע שאספנו מאתנו על המקום והטלנו על עצמנו שכל אחד יכניס סכום תשלום חדשי וגם חובה קדושה לעבוד במרץ ולעמוד על המשמר עתונות זו. ואנו היינו מתאספים בחדשים הראשונים לקיום אגודתנו כמעט בכל ערב במשרדו של העורך דין מויאל.

מתפקידה וממטרתה של אגודתנו "המגן" היה להסביר בפני העולם הערבי בהעתונות הערבית את האינטרסים של יהודי ארץ-ישראל שהם לא רק שלא מתנגדים לאינטרסים הערבים אלא להיפך הם מביאים גם לערבים תועלת רבה כלכלית וגם תרבותית.

לשם זה כתבנו מאמרים בעתונים הערבים על נושאים שונים בעתונות המקומית כמו כן בעתונות הערבית אשר בסוריה ובמצרים, והעיקר עמדנו בפרץ על המשמר לערוך תשובות בעתונות זו נגד כל מאמרי השטנה והעלילה על הציונות בכלל ועל הישוב היהודי בא"י בפרט.

בפעולתנו זו רכשנו גם כמה ערבים חשובים שגם הם כתבו תשובותיהם בחתימת שמותיהם נגד מאמרי השטנה נגדנו בעתונות הערבית.

בפעולת אגודתנו היה גם לקרב למטרתנו כמה וכמה מחשובי ונכבדי הערבים בארץ בכלל וביפו בפרט. ועלי ועל חברי באגודה זו, על משה מטלון, הוטל פעם ללכת לאחד מחשובי זקני הערבים ביפו, שאנו שנינו היותר קרובים ומכירים לו, לחפיו-ביק-סעיד, לאיש בעל השפעה גדולה על ערבי יפו, אחד מחסידי אומות העולם דודו של עצאם בק, ראש עיריית יפו עד היום.

בבואנו לחפיו-בק-סעיד ואחרי שספרתי לו והסברתי לו יחד עם חברי משה מטלון על מטרת בקורנו אצלו, קבל אותנו בכל הכבוד, ומטרתנו יחסי שלום עם שכנים שהיתה קרובה ויקרה ללבו, הבטיח לנו שיעשה בכל השפעתו לטובת הענין הזה בכדי להשקיט את הרוחות המוסתים והנרגזים בהוגי הערבים בארץ ובארצות הקרובות, שהוא היה קשור גם שם עם נכבדי הערבים קשר רוחני ופוליטי. והוא כתב מאמר חשוב בנידון זה שהיתה לו השפעה רבה.

בתקופה זו התעוררו חוגים רבים מצעירי הערבים בתנועת לאומית ממש ויסדו או את אגודתם הפוליטית בכמה ארצות ערב בשם "אילה-מרכזית" שעיקר הפרוג-רמה של אגודתם זו היתה דרישה לשלטון-עצמי מקומי מין אוטונומית מאת הממשלה התורכית בקושטא.

רק כעבור זמן-מה נודע לנו שגם האיש החשוב חפיו-בק-סעיד, הוא חבר לאגודה חשאית זו, "אילה-מרכזית". אחרי בקורנו אצלו, ברצונו לקרב את ראשי אגודה זו, שגרו בסוריה, לחשובי יהודי ארץ-ישראל שגם הם יכירו מטרת אגודתם ויעזרו להשיג מטרתם, כתב הוא להם על מטרת בקורנו אצלו ובקשתנו ממנו, והוא בקשם שישתדלו בכל האמצעים והשפעתם להשקיט את הרוחות הסוערים נגד היהודים בהעתונות הסורית.

כעבור זמן קצר באה משלחת מראשי האגודה "אילה מרכזית" ליפו ובקשה ראיון ופגישת תברים עם אגודת "המגן".

הפגישה לשם שיחה בינינו נקבעה בבית אחי יעקב. והסכה לזה היתה כי אחד השליחים היה משורר ערבי ושהיתה לו הכרה עם אחי יעקב שגם הוא כתב שירים בערבית ונוסף לזה גם היה חבר פעיל מאד באגודתנו. הם באו בדיוק בשעה הקבועה מראש. נהלנו אתם שיחה פוליטית בכל השאלות היותר קרובות לנו שנגעו בעיקר ביחסי שכנים שצריכים להיות טובים ובשלום. בקורם זה הביא תועלת מרובה למטרתנו, כי זמן קצר אחרי בקורם נשתנה דעת העתונות שבסוריה על היהודים בארץ-ישראל מרעה לטובתנו. בהתפרצות המלחמה העולמית, בשנה הראשונה למלחמה, בבאו של המיניסטר התורכי שר הצבא ג'מל-פחה בתור מפקד הצבא בסוריה תפס הוא ואסר את כל נכבדי הערבים האלה שהיו שייכים לאגודת "אילה-מרכוזה" והאשימם בבגידה בממשלה. אחדים מנכבדי הערבים האלה האסורים עמדו בקונטקט של מכתבים עם חברינו מאגודת "המגן" והיות ושכל המכתבים והדוקומנטים האלו נמצאו אצל נסים מלול, שרף הוא תיכף את כל הניירות ובעצמו ברח מן הארץ. ומן היום ההוא נעלמה אגודתנו "המגן" מחיינו הצבוריים. בהתחלת שנת 1915 שפט המשפט הצבאי תחת פקודתו של ג'מל פחה את חשובי ונכבדי הערבים האלה משפט מות, ועל פי פקודתו תלו כמה עשרות מהם על הר הלבנון.

הצעה לכנס אסיפה לדיון במלחמה בתעמולה הערבית נגד יהודי א"י, 1912
מכתבו של ד"ר שמעון מויאל אל ועד שכונת תל-אביב מה-13 בינואר 1912 (חט' 1, 14).

יפו היום 23 לחו' טבת התרבע
להאדונים היקרים ונעלים ועד שכונת תל-אביב שלום
אדונים נכבדים!

בטח הרגשתם את רוח האיבה אשר התחילה להתבסס בקרב ההמון בא"י מהשפעת העתונות הצוררת ובטח גם שמעתם בהפולימיקה החזקה אשר אנכי מתעסק בה זה כששה חודשים בלתי לחוס על כתפי ועל זמני. הגנה כזו, כמובן, לא יוכל איש פרטי להעמיס על שכמו תמיד, ולכן ועפ"י עצת המתעניינים בהעתונות המקומית כתבתי חוזר לכל המושבות שלנו ביהודה והגליל ולראשי המוסדות הצבוריות, ולרבנים, ולהסופרים שלנו ולעסקנינו בבקשה להשתתף באסיפה כללית אשר תהיה ביפו במועד אשר יוקבע עפ"י רוב דעותם בכדי לדון על פעולתו עד כה ולראות מה לעשות להבא. תשובות מעניינות כבר השגתי מהרבה מושבות, ומהר"ג קוק שלי"טא, ומ"כ החכם באשי, ומאיזה יחידי סגולה ממנהלי מוסדותנו ועסקנינו, כולם מסכימים לרעיון האסיפה, ורובם מדברים עליה בסגנון אהבה רבה וחמומה ושואלים אותה במקדם האפשרי מתוך התשובות החמימות הצטין תשובתו היקרה של אדו"מור קוק אשר מיעץ כי תעשה אסיפת הכנה ביום ט"ו שבט מעסקני יפו בכדי להכין את החומר להאסיפה הכללית אשר תהיה אחריה.

ובכן בבקשה להודיעני את חות דעתכם על האסיפה הכללית ועל הצעת הר"הג ריש מתיבתא ועל הזמן המסוגל לפי עצתכם, ובתקותי להשיג את תשובתכם במקדם האפשרי ובכ"תי הנני מתכבד להגיש לכם את רגשתי תודתי למפרע ולברך אתכם בברכת ציון.

מוקירכם בערככם הרם

ד"ר שמעון מויאל
Dr. S. Moyal (—)

תיאור היישוב היהודי ביפו ושכונת תל-אביב כעתון ערבי בזמשק

(אל מוקתבם, 8 באפריל 1913)

לפי תרגום עברי מימים אלו המצוי בתוך הארכיון הציוני, תיק Z-3/115. על דמותה של תל-אביב בעינים ערביות ראה: יעקב יהושע, 'תל-אביב בראי העתונות הערבית בחמש השנים הראשונות להווסדה (1909—1914)', המורח החדש, כרך י"ט (תשכ"ט, 1969), חוב' 3 (75), עמ' 218—222.

יפו היא העיר המסחרית הכי חשובה שבפלשתינה... רוב המסחר נתון בידי היהודים, וכל הבא העירה ידמה כי בא לעיר יהודית. הכנסות יפו הן מתפוחי הזהב... יש אומרים כי אין לחשוש לכבוש פלשתינה על ידי היהודים מכיון שאין השלטון בידם אבל באמת האומה שהמסחר בידה היא המושלת... המושלים האמתים הם העשירים אשר גם חכמה בלבם. הציונים שהם בעלי רכוש (שעלה בידם להתאחו בארץ ולהרבות במושבות) הם גם חרוצים ומלומדים ומכיון שהם יושבים בתוך עם כסל יתפסו סוף-סוף את כל מקורות הפרנסה ויגרשו לאט-לאט את כל יושבי הארץ... לציונים יש כיום בקרבת יפו לא פחות מחמש עשרה מושבות, כלן על פי השטה החדשה...

רוב בתי המלון הם של יהודים. גם יש ליהודים בתי ספר רבים והכי-חשוב שבהם הוא בית הספר בתל-אביב, השכונה החדשה המפליאה את עין כל רואה ביפי בניניה, ברוחב רחובותיה, בעבוד גנותיה שאינה אלא כחלקה אחת אירופית.

תלונות על העסקת ערבים בתל-אביב במקומם של יהודים, 1914

פניית קבוצת פועלים יהודים תימנים אל ועד תל-אביב בבקשה להעסיק אותם בעבודה ולא ערבים (3 בפברואר 1914), (חט' 1, 30).

יום ב' ז' שבט תרע"ד

לכבוד מעלת הועד הנכבד "ועד תל-אביב" שלום
הנה אנחנו החתומים מטה מגישים לפניכם את מצבנו הדל ומצב אנשי בתינו גם טפינו האמללים גועים ברעב מחסר עבודה ואין אנחנו דורשים עזרה כי אם עבודה לפרנס בתינו מיגיע כפינו וזה לנו חדש ימים בלי עבודה ואחינו האשכנזים

מוסרים העבודה להערביים לעינינו ואנחנו דורשים מהם עבודה ולא יקבלו אותנו עד שהגענו אל המצב היותר רעוע והיותר חמור ואיך נביט אל אנשי ביתינו בחסר כל.

ובטחנו בטחון חזק כי כבוד הועד ישתדל להמעיט את מספר הערביים הממלאים את רחבי מושבותנו ולתת את מקומם לנו אנחנו האחים ולא יאכלו זרים את פרי אדמתנו ותשובתכם מהרה תצמח.

(11 חתומים)

מועצה שוד כ"עסק של עברים — ערבים"

מדיוני הוועד הפועל של ועד העיר ליהודי יפו (31 במאי 1914). (חט' 8, פרוטוקולים)

פרוטוקול 94

יום ו' סיון מוצאי שבועות תרעד.
שיבת ועד הפועל.

... ע"ד המקרה המעציב שקרה בליל שבת שעבר וזה הדבר: בליל שבת שעבר אחר חצות באו שודדים עם חמורים אל מחסן האופה קץ נ"ע, כדי לגול ממנו את הקמח שקבל מחו"ל ביום הזה. בעל המחסן בשמעו את השאון הוציא את ראשו לראות מה שם בחוץ אבל כאשר ראהו איש אחד מהשודדים ירה באקדחו והמיתוהו. מר חנוך מספר כי הוא כבר דבר על דבר המקרה הזה עם מר דינגוף והציע לפניו לסדר שלשלת של שומרים עבריים על כל השכונה העברית, גם מציע להכנס אל הח"ב [החכם באשין] כדי לדעת אם יש ביכולתו לעשות צעדים נמרצים להכריח את הממשלה המקומית לחקות על רגלי השודדים ולענשם כדי רשתתם טוב ואם לאו עלינו בעצמנו לעשות כל מה שיש ביכולתנו ואם יהיה נחוץ לשלה אנשים בקושטא שישתדלו שם בדבר הזה. מר שפרינצק מציע לבלי לעשות את הענין הזה עסק של עברים—ערבים, רק פשוט שודדים התנפלו בנושק בלילה על איש והרגוהו, אז תעשה הממשלה המקומית איזו צעדים כדי למצא את השודדים. מר חנוך מתנגד לזה. הממשלה המקומית תתרשל לחקר את הדבר, כי לו חפצה למצא עקבות השודדים או כבר מצאה יען כי השודדים לקחו עמהם הרבה שקים קמח. החליטו כי מר חנוך ומר שיינקין ילכו מחר אל הח"ב כדי לדבר עמו ע"ד החקירה.

נסיונות לפעול "לשבח את יחס עם הארץ אלינו" (1914)

פנייתם של יהודים מיפו אל ועד תל-אביב לפעול למען שיפור היחסים עם הערבים ולמלחמה נגד התעמולה האנטי-יהודית ביניהם (חט' 1, 14).
נתקבל 5 מאב תרעד

לכבוד

ועד תל-אביב

כאן

אדונים נכבדים!

בשם חלק גדול מאחינו העומדים בתוך החיים המושביים שלנו באים אנו להעיר לכם את שמרגישים אנחנו שמצבנו ועמדתנו פה בארץ בזמן האחרון הולך ורופף ומתוך שיש לנו נגיעה יותר מוחשית עם עם הארץ מוצאים אנחנו כי העתונות השפיעה הרבה לרעה ויחסי התושבים אלינו מיום ליום נעשים יותר מתוחים ולצערנו הגדול אין אנחנו רואים מצד איזה מוסד ולא מצד מישהוא איזה תשומת לב מיוחדת ושום פעולה מוחשית לעצור בעד נגף המשטמה המתפשטת במהירות הברק ולהשתיק אף במקצת את הרוחות הנרגזות, מלומדים אנחנו כבר בנסיונות מרים ומכירים אנו עד כמה עלולה האגיטציה של מתנגדנו לערער עד היסוד את כל ישובנו. מוצאים אנחנו שנהוץ לברוא איזה מרכז פוליטי ואולי גם חשאי שהוא ינהל את עניינינו ביחס לממשלה וכן שימצא איזה דרכים לשבח את יחס עם הארץ אלינו, נחוץ לבוא בקשר עם המושלמים והנוצרים היותר משפיעים.

צריך להשפיע על העתונות האנטיציונית אם בדורן או במלחמה, נחוץ שיברא גם פונד הגון לצרכי הגנה על האינטרסים שלנו וביצירתו צריכים לקחת חלק לא רק המוסדות אלא כל הפרטים שמרגישים בנחיצותו.

בזה שאין אנחנו ממלאים במהרות האפשרית את הבטחתנו בנוגע להאירון — נופל ערכנו בעיני הממשלה והננו גם לקלס ושחוק בעיני עם הארץ וזהו בא רק מחסרון אחדות והסתדרות. המרכז שיברא יכול להביא הרבה תועלת גם בנוגע לשאלות ישוביות אחרות העומדות על הפרק ושאין פה המקום לפורטם.

אבל מוצאים אנחנו שבהנהלת המרכז צריכים להכנס מלבד ראשי המוסדות גם אנשים פרטיים הקרובים אל החיים המקומיים ושיש להם השפעה בחוגים ידועים, מפני שראשי המוסדות לא בכל פעם יכולים לבוא בקשר רשמי עם נוצרים ומושל-מים בעלי השפעה ובפרט למלא צעדים תכסיסיים ידועים. קראו לעזרתכם גם אנשים מהחוץ כי עת המעשה הגיעה...

התאספנו כעשרים איש מסוחרים המקום ופה אחד החלטנו לפנות אליכם בדרישתנו הנ"ל, מקוים אנו כי תשימו לב לקול העם ואמונתנו חזקה כי תעשו ותצליחו.

ברגשי כבוד

(נבחרה האספה 7 חתימות)

הרחקת פועל ערבי מעבודתו

תושב תל-אביב מרחיק על דעת עצמו מעבודתו פועל ערבי העובד בשביל העיריה ומוצא יהודי במקומו. סיפורו על כך במכתבו לעיריה (ט' אדר ב' תרפ"א, 19 במרץ 1921) והתשובה על כך (חט' 1, 209).

לכבוד ועד תל-אביב

לכבוד בואו של ה' וינסטון טרטרשיל, החליט ועד תל אביב, לקשט הרחובות בירק, ולתכלית זו לקחו ערבי בשביל למלא את העבודה. אנכי הח'מ, כשעברתי וראיתי זאת, שאלתי את הגנן של תל אביב שהשניה על העבודה, אם לא מצא פועל יהודי בשביל עבודה זו, והוא ענני שלא. שאין הפועלים היהודים רוצים לקבל עליהם את העבודה הזאת. אמרתי לו שאמציא לו פועל, אך בתנאי שישלם קנס לירה מצרית אחת לקרן הקימת. התחלתי לעבד, אנכי, ובינתיים נמצא פועל יהודי, לגמר את העבודה.

אנכי דרשתי שאת הכסף ישלם הגנן, אך הא' ג. חנוך חבר הוועד שנמצא באותו מעמד ענני שהוא מקבל על עצמו את האחריות שהוועד ישלם את הקנס הזה. הנני מקוה שתתחשבו עם עובדה זו.

בכבוד

נחום איתן

תל אביב רחוב ר' יהודה הלוי

ט אדר ב' התרפ"א

P.S. את העתקת המכתב הזה שלחתי לוועדה המקומית של הקרן-הקימת.

הנ"ל

ח' ניסן תרפ"א

13 אפריל 1921

לכבוד מר נחום איתן,

בתל-אביב

א. ג.

בתשובה על מכתבו בלי תאריך, בענין הפועל הערבי שהגנן שלנו העסיק אותו לרגעים אחדים בכריתת עצים, ביום בוא טרטרשיל, הגנו מתכבדים להעיר את תשומת לבו, כי עיריית תל-אביב דאגה ודואגת תמיד להעסיק פועלים יהודים בכל מקום ובכל מדה שזה רק אפשר.

מסבה זו הגנו מוצאים למיותר לגמרי, שאנשים פרטיים יתערבו בענין הזה ויתנו מקום ברחוב למחזות בלתי-נאים ובלתי מתאימים לשם הטוב של עירנו, כמו הרחקת פועל ערבי מעבודתו אחרי שכבר התחיל בה. כ' יודע איפוא נמצאים משרדינו והיה יכול להגיש אלינו קובלנה נגד המעשה שלא מצא חן בעיניו.

בנוגע לשאלת תשלום הקנס, שכי' אומר כי מר חנוך קבל את האחריות שהוועד ישלם אותו, אנחנו נברר את הדבר ונחליט אחרי שנדע את הענין לכל פרטיו.

בכבוד

חשד במעשה חבלה של פועל עיריה ערבי, מאי 1921

מאורעות הדמים של מאי 1921 ביפו הורגשו בגבולותיה של תל-אביב, בפרברים בעלי אוכלוסיה מעורבת יהודית-ערבית, אך פחות בתל-אביב עצמה. בפרוטוקולים של ועד ומועצת תל-אביב לא הוזכרו מאורעות אלו כלל. כהד

עקיף להם הוזכר מקרהו של פועל ערבי שהועסק על-ידי עיריית תל-אביב אשר הוחשב בביצוע מעשי חבלה במקום עבודתו.

מתוך ישיבת הוועד והמועצה, ב' אייר תרפ"א (10 במאי 1921), עמ' 250.
... היו אילו מקרים במוטורים בימי המאורעות ויש חשד שהפועל מוחמד חייב בהם. מתעוררת השאלה אם להשאיר אותו במשרתו או לא...
ה ח ל ט ה: לעת עתה עוזבים את הענין לשבוע-שבועיים..."

ישיבת י"ג אייר תרפ"א (21 במאי 1921), עמ' 256.

ענין מוחמד.

היו"ר מבאר שאי אפשר לפטר אותו מפני הרושם הרע שזה יעשה על הקהלה. צריך לתת לו לע"ע עבודה אחרת לא על ידי המוטור דוקא. ההצעה מתקבלת.

רשיון לערבי לסחור בשוק בתל-אביב על הצילו יהודים ממוות ביפו.

הודעת עיריית ת"א מיום 15 ביוני 1921 (חט' 1, 232).

ט' סיון תרפ"א

עיריית תל-אביב מודיעה בזה לכל המוכרים והקונים בשוק, כי נתנה רשיון למר ... ביחד עם אביו ואחיו ... למכור ירקות וכו' בשוק. הרשיון הזה נתן לו על הצילו יהודים אחדים ממות ביום הפרעות הראשון, ועל כן החובה על כל התושבים להתיחס אליו בחבה ולא להפריע לו כלל את מסחרו או להקניט אותו באיזה אופן שהוא. העובר על האזהרה הזאת יענש קשה.
בשם

עזרה לערבי שהציל יהודים בפרעות ביפו

מכתבו של מ. דיונגוף אל ועד הצירים (30 באוגוסט 1921) בקריאה לעזור לערבי שהסתיר יהודים בביתו בימי הפרעות ביפו במאי 1921 (חט' 1, 232).

עיריית תל-אביב

תל-אביב, יום 30.8.21

לכבוד ועד הצירים ביפו.

הננו מתכבדים להודיע לכם, כי, לפי מה שנודע לנו הציל הערבי... מספר יהודים ממות בימי הפרעות ע"י זה שהסתיר אותם בביתו. ע"י זה הוא סבל נזק רב ולכן כדאי לעזור לו במשהו. לדעתנו כדאי לעזור לו בסך של 20 ל"מ בערך, כדי שלא יחשוב שמצדנו אין תומכים במי שמטיב ליהודי בצורה זו או אחרת.

בכבוד רב

עיריית תל-אביב

מ. דיונגוף

צמצום תלותה הכלכלית של תל-אביב ביפו

מכתב עיריית ת"א אל ד"ר א. רופין בא-כח חברת הכשרת הישוב בירושלים
מה' 20 בנובמבר 1921 הכולל הצעה להקים בתל-אביב מרכז מסחרי ונמל קטן
לשם צמצום תלותה ביפו (חט' 1, 230, 4).

עיריית תל-אביב

תל-אביב, יום י"ט חשוון, פ"ב. 20/11/21

לכבוד

הא' הדר. א. רופין

ירושלים

א. ג.

כידוע לכב' הראו ימי הפרעות של חדש מאי שנת 1921 שאין אנו בטוחים
ברכושנו כל זמן שכל עסקינו וכל סחורותינו מרוכזים בעיר יפו הערבית. כמו-כן
נוכחנו לדעת שבכל יום אשר החברה הנוצרית-המושלמת הפצה להכריו אסור
הכניסה לעולינו ולסחורותינו הם יכולים לעשות זאת כמו שכבר עשו, כי המלחים
והספינות הקטנות הם כלם בידי החברה הנ"ל.

בכדי שנשתחרר לימים הבאים מהיותנו תלויים כלנו, בחיינו וברכושנו, ברצון
הטוב של שכנינו אלה, אשר אין איש יכול לערב בעד יחסם אלינו ביום מחר,
החלטנו ראשית, לברוא מרכז מסחרי על יד תל-אביב, אשר בו ירוכז כל המסחר
היהודי של העיר; ושנית לבנות נמל קטן על-יד הים, בקרבת רחוב אלנבי, אשר
נוכל להוריד על-ידו סחורות ונוסעים בתנאים יותר נוחים מאשר ביפו.

לשם המטרות הנ"ל קנינו את המגרש הנקרא בשם "שוק-עלי" אשר ממול בית
איתן, ע"י דרך שכס. — עתה יש לנו שם (ביחד עם מגרש אחר שהיה כבר בידי
היהודים) ערך של 80 דונם אדמת בנין, אשר את תכניתה אנו מעבדים עתה.
מלבד זאת הכינונו תכנית מפורטת לבנין הנמל הקטן בתל-אביב, ע"י מהנדס
מומחה לדבר זה; הנמל הזה צריך לעלות בערך 30,000 ל"מ, ויעסיק מאות אחדות
של פועלים במשך זמן של שנה שלמה. בנין הנמל הזה חשוב מאד בשביל כל
התפתחות הישוב שלנו, ואין צרך להרבות מלים על זאת...

עזרה לנגועי הפרעות ביפו

פניית עיריית תל-אביב לאנשי ציבור לקרוא בבתי-הכנסת בשבת לנדוב לטובת
בנין צריפים לנגועי פרעות מאי 1921 ביפו (30 בנובמבר 1921), (חט' 1, 232).

עיריית תל-אביב

תל-אביב, יום כ"ט מר-חשוון תרפ"ב

לכבוד ה"ה מר. . . .

כאן

אדון נכבד

בישיבתנו מיום כ"ח חשון בהשתתפות באי כח השכונות החלטנו לשלח גואמים בכל בתי הכנסיות, ולבאר לקהל הרחב עד כמה גדול סבלותם וענותם של נגועי הפרעות ביפו, המתגוללים באהלים באין גג מחסה מגשמי החורף. צבור של 700 איש, נשים וטף צפוי למחלות ולכל מרעין בישין.

עדת יפו הקרובה אל התלל מוכרחה לאמץ את כל כחותיה. לאסף סכום של שלשת אלפים לירה, המינימום מה שנחוץ בשביל לסדר חלק מהם בצריפים. עיריית תל-אביב סדרה על השבונה סכום ידוע של צריפים (מבלי להביא בחשבון שאף מוסד אחד צבורי וגם ועד הצירים לא השתתף בבנין הצריפים) אבל הצרך הוא הרבה יותר גדול מהיכלת של ת"א, ועל כל אחד מאנשי העדה כעני כעשיר החובה להשתתף בבנין הצריפים.

כבודו מוזמן לנאום בשבת זו, תולדות, בית הכנסת של על הנושא של התנדבות לטובת בנין צריפים לנגועי הפרעות, ולסדר זוגות אנשים שיתנדבו לאסף נדבות לטובת בנין הצריפים לנגועי הפרעות.

בכבוד רב

ועדת בנין הצריפים שע"י עיריית תל-אביב

דיונים במועצת עיריית תל-אביב בדבר עבודתם של ערבים בעיר, 1921 לחץ של פועלים יהודים על מעביד יהודי בת"א להפסיק את העסקתם של פועלים ערבים גרם לתלונת המעביד על כך בפני ערבים ביפו, לפנייתם של האחרונים לשלטונות ולדרישת מושל המחוז לשים קץ לכך. מועצת עיריית תל-אביב דנה בעניין זה בימים ה', ו' בכסלו תרפ"ב (6—7 בדצמבר 1921) ובהקשר זה בשאלת העבודה הערבית בתל-אביב בכללותה.

מתוך הפרוטוקולים של ישיבות מס' 63—64, עמ' 486—487, 492—494.

פרוטוקול נ"ץ 63

ישיבת המועצה מיום ה' כסליו תרפ"ב

(ב) המלשינות של עובדיה נחום.

המזכיר הראשי מספר בקצרה על פרטי הדברים: לפני שלשה ימים בא אלינו עובדיה נחום עם שני פועלים ערבים והתאונן באונוי חברי ההנהלה כי הפועלים העברים אינם נותנים לו לעבוד עם הערבים, והוא היות שהוא קשור אתם בחוזה, אינו יכול להעסיק פועלים אחרים בבנין החדר שלו. הוא בקש שהעירייה תשתדל לסדר את הענין והראה את החוזה הערבי, שתארכיו הוא מיום 1 מרס 1921. אחרי שקלא וטריא בין הנהלת העירייה והא' ברזלי ומהרשק ב"כ הפועלים ביחד עם עובדיה הנ"ל, התפשרו שעובדיה יעסוק 2 פועלים יהודים ביחד עם הערבים ובזה תפתר השאלה. — הנהלת העירייה חשבה שבזה נגמר הסכסוך, אולם היום בבקר נקרא המזכיר הראשי אל המושל ושם נודע לו כי הוגשה קובלנא ע"י הועד המושלמי-נוצרי, שקבלה קובלנא על זה מצד עובדיה

נחום, אל המושל המחוזי, נגד עיריית תל-אביב ונגד הסתדרות הפועלים ביפו. העירייה נאשמת כי יעצה לעובדיה להפר את החוזה עם הערבים ואת הפועלים מאשימים באיזמים ובנסיון להפריע ערבים מלעבוד וגם בזה שאימו להרג את עובדיה נחום. המזכיר של עיריית תל-אביב העמיד את הדברים על אמתתם ובאר שכל עצם הענין הוא בנין של חדר בשוי של 45 ל"מ; המושל דרש מאת ב"כ העירייה, בפני סגן המושל קמפבל, שיקראו מיד לד"ר אידר שיבוא הנה, כדי לקבל עליו את האחריות בעד המצב אשר נברא על יסוד הנסיון הזה להפרעת הסדרים וע"י הרגזות הרוחות בין הערבים בכל העיר, ולהזכיר, כי עליו יהיה לאחוז באמצעים נמרצים ולאסור מיד את מפריעי הסדרים, אם לא יסודר הענין היום. הד"ר מבשן בקש שיתן לו המושל זמן חצי שעה כדי שישוב לתל-אביב וישתדל לסדר הדבר בעצמו, ורק אם זה לא יעלה בידו, אז יקרא לד"ר אידר לבוא הנה. המושל הסכים, אולם דרש הודעה טליופנית מיידית על פשר המצב. הד"ר מבשן שב לתל-אביב, בא בדברים עם הנהלת העירייה ועם ב"כ הפועלים אשר נקראו מיד; אחרי וכות קצר ואחרי שנתקבלה מהמושל התראה אחרונה להסתדרות הפועלים וב"כ, החליטו אלה להתחייב לסדר את הדבר באפן שעובדיה נחום יוכל לעבוד עם הערבים שלו בלי שום הפרעה. — לפנות ערב בא פרינקל, פקיד הממשלה, והודיע כי בחוגי הממשלה, המשטרה והערבים יש התרג-זות גדולה והמושל שולח לעיריית תל-אביב מכתב חריף מאד בקשר עם המאורע הנזכר.

המזכיר מוסיף: כדאי לאחוז באמצעים נמרצים נגד המצב הזה של הפרעת הסדרים מצד חלק מהפועלים, דבר שיכל להביא לידי אסון לכל הישוב, ומציע לכתב מכתב אוהרה לפועלים בעד הדבר הזה, ולשלח משלחת אל ההנהלה הציונית ירושלימה בענין הזה.

בוכוחים מבאר מר מוטררו שבאמת רוח הערבים נרגזת מאד בימים האחרונים, באפן יוצא מן הכלל. צריך לברר לנו את כל חריפות המצב אי-החוקי שבו אנו חיים. זיידמן מעיר על הצעדים שכדאי לאחוז נגד המלשין. חברים אחדים מציעים לשלוח משלחת ירושלימה. היו"ר מר גוטמן מסכם את תוכוחים ומציע (א) שנקיים את החלטת ההנהלה ונקרא למחר ישיבת המועצה כדי לדון על המצב. (ב) שנשלח ועדת-משלחת ותזכיר להנהלה הציונית ולועד הלאומי ונדרש מהם שיוציאו חות-דעת גלויה לפועלים וידרשו מהם משמעת וקיום הסדר.

פרוטוקול ג"ן, 64

ישיבת המועצה מיום ו' כסליו תרפ"ב

בוכוחים: ה"ה גוטמן, חנוך, אדלר, מוטררו, כהן-יוהנוף, מויאל, וילסון, טולקובסקי אסתרמן, אדלר, שלוש יוסף, גליקמן, שלוש יעקב, וויסבורד.
א. פרטי-המאורע עם עובדיה נחום: מר גוטמן פותח את הישיבה ומספר לנאספים על פרטי המאורע עם עובדיה נחום, ע"ד השיחה שהיתה לב"כ העירייה, המזכיר הראשי, עם המושל, ביום אתמול, ע"ד ההבטחה שנתן, ד"ר

מבשן למושל שהכל יסודר, ועל האמצעים שאחזה ההנהלה כדי לעשות זאת. (דברנו עם ב"כ הפועלים והשגנו הבטחה מהם שלא תהיה הפרעה לעובדיה אם יעבוד עם ערבים). — יש גם מכתב מהמושל שדורש אחריות בכתב מצד הפועלים היהודים. באנו בדברים אתם על זאת והם לע"ע אינם רוצים לתת מכתב כזה. מקריאים את מכתב עובדיה נחום אל הועד המושלימי-הנוצרי, כפי שנדפס בפלס-טין. השאלה עומדת עתה באפן כזה: א) מה לענות למושל בנוגע להתחייבות בכתב מצד הפועלים? ב) השאלה הגדולה הפרינציפיונית: מה לעשות להבא כדי למנוע בעד מקרים כאלה שהם מעמידים אותנו בסכנה, וקרו כבר לא פעם בחדשים האחרונים.

מר מוטרר: מאשים את הנהלת תל-אביב והמועצה שהיא הסבה בכל הנזק הזה ע"י הנהגתה הרכה יותר מדי עם הפועלים. בכל פעם החלטנו לעמד בתקף נגד הפועלים, ועשינו תמיד ההיפך. עלינו להכיר שאחריות גדולה מוטלת על עיית תל-אביב; יש לנו משטרה ועלינו לשמור על הסדרים, לא צריך לפחד מלהוציא את המסקנות בגלוי: איך אנו רוצים לחיות להבא? בלי כל עבודה ערבית, או לא. בלונדון עומד ווייצמאן עם המשלחת הערבית בקשר ומבטיח להם שאנו רוצים לחיות בשלום ובאחוה עם הערבים ופה יש לנו מקרים כאלה המסכנים את כל המשא ומתן הנ"ל. צריך לעמד בכל תקף על הדרישות של סדר ושקט, אם זהו הפרינציפ של המשטר שלנו, ולא לסבול שיבא לידי מקרים מעציבים כאלה.

מר וילסון מוזכר את השביתה במאפיה של ליפוביץ שהיא התפרצה בסבת סבל ערבי שלקחה בעלת המאפיה לעבודה, ואחרי-כך פטרה אותו על-פי דרישת הפועלים, וילסון דורש גם שיטלפנו לוועד הצירים או ועד הלאומי שיבואו הנה, כדי להיות על המקום ולסדר את הענין.

מר גילוף מוזכר, דרך אגב, כי האדמה שעליה בונה עובדיה גם איננה שלו. גילוף אומר שאין אנו יכולים וצריכים לקבל אחריות בפני הממשלה בעד מקרים כאלה.

מר טולקובסקי ג"כ בעד פתרון השאלות הפרינציפיוניות, אולם אלו יכור לות לחכות יום או יומים, בזמן שהמכתב אל המושל איננו יכול לחכות אף יום אחד. הוא מודיע בקשר עם זה ע"ד ההפגנה שמכינים הערבים לנסע ירושלימה כדי לבקש שהמושל סטירלינג ישאר פה, ואומר שהמושל אולי בסבה זו התיחס ככה אלינו. הוא מסכים לטלפן תיכף שועד-הצירים יבא מחר הנה, כדי לדון בשאלות הפרינציפיוניות ושאלות העבודה.

אדלר: את השאלה הפרינציפיונית בנוגע ליחס אל העבודה הערבית לא נוכל לפתר הפעם. הוא דורש לקרא לעובדיה תיכף ומיד כדי שיכחיש את מכתבו ב"פלסטין". העיריה איננה שיכת כלל לענינים של סכסוכים בעבודה ואין להתערב בשאלות כאלו. צריך לקרא תיכף להסתדרות הפועלים ולדון אתם על הענין הזה ולהטיל עליהם את האחריות.

מר אסתרמן: צריך לשים לב אל המצב ולא לפחד מפני התראת המושל,

הרוצה לחיב את כלל ישראל, לפי הנסיון ברוסיה, וזה מעין פתיחה לפרעות. — צריך לבוא לידי הסכמה עם הפועלים ולעשות שלום זמני בשביל הימים האלה שמנהלים בהם משא ומתן עם הערבים בלונדון. —

מר חנוך: מתחלה רצינו לקרוא הערב לישיבת המועצה בדבר הספקת עבודה לפועלים שהיא שאלה חשובה מאד על הפרק. בינתיים בא העסק עם עובדיה. מר חנוך מבאר את פרטי מהלך המשא ומתן עם עובדיה והפועלים ודורש שישלחו משלחת לירושלים אל ההנהלה הציונית ולהטיל את כל האחריות עליהם. — בנוגע למכתב של המושל אלינו, הוא מסכים לדעת אסתרמן. — למושל אפשר לענות כי היה פרוטוקול בינינו ובין הפועלים שעל-פיו באה ההסכמה, אולם לא התחייבות.

מעמידים למניין את שאלת הזמנת עובדיה והפועלים עוד הערב; דוחים את ההצעה.

מר טולקובסקי: — בנוגע לפועלים, צריך לדרש מהם מכתב, ואם לא, להודיע למושל כי אי-אפשר היה לנו לקבל התחייבות בכתב, ולבסוף לקרא לוועד-הצירים לבא הנה כדי לסדר את כל הענין. —

מר גליקמן: מדבר גם הוא כדברי אסתרמן, שהעיריה איננה משרתת את הממשלה. הממשלה צריכה ויכולה לקבל מאת הפועלים את האחריות שהיא רוצה. בנוגע לחשובה לתת למושל, — העיריה צריכה להסתלק מכל אחריות לגמרי. — בנוגע להודעה לוועד-הצירים, צריך שיבואו הנה הד"ר אידר ושפרינצק. — חברים אחדים מציעים כי, אם הד"ר אידר לא יבא הנה, צריך לשלח משלחת ירושלימה, לבוא בדברים עם ועד-הצירים והועד הלאומי, ולדרוש מהם לאחוז בכל האמצעים הדרושים על-פי המצב.

מר טולקובסקי מציע לטלפן תיכף לאידר ולדרש שיבוא מחר, כי אם לא, לא נוכל לקבל האחריות בעד המצב. הוא נכנס לחדר המזכירות לטלפן.

(ב) היו"ר מוסר בינתיים ע"ד הישיבה של ב"כ נותני העבודה ומקבליה, מיום א', ועל התוצאות. —

מר מוטרו מעיר כי הועדה בצורתה כפי שנבחרה איננה מספיקה לאינטרסים של נותני העבודה ועליכן הוא מציע שיהיו באי-יכח יותר מתאימים וחזקים בועדה המפשרת בין בעלים ועובדים. —

אחרי וכוחים קצרים, המועצה מאשרת את ועדת העבודה, אולם רושמים, כי בנוגע לוועדה המפשרת נצטרך לקרא עוד לבאי-יכח העובדים ונותני העבודה, שיבחרו בב"כ משלהם. —

(ג) בנוגע לשליחת משלחת ירושלימה:

מר גליקמן: מתנגד לגביעית המשלחת לירושלים. אל לנו לשקט בטרם שנביא אלינו את ב"כ ההנהלה הציונית והועד הלאומי.

מחליטים: מר טולקובסקי יקרא להם ע"י הטלילפון ואם זה לא יועיל, נשלח מכתב ונדרש בכל תקף שיבואו. —

תלונות על התנפלויות על פועלים ערבים העובדים בתל-אביב, 1922
פניית עיריית תל-אביב אל מועצת פועלי יפו ב-23 באוגוסט 1922 בבקשה
"למנוע מיד בעד השנות מעשים מעין אלה" (חט' 2, 20).

עיריית תל-אביב

1/4

תל-אביב, יום כ"ט אב, תרפ"ב 23/8/22

לכבוד מועצת פועלי יפו

כאן.

א. ג.

מר דיזינגוף בקש להודיעכם כי כפי שנמסר לו מתאוננים הערבים העוסקים
בהעברת חמרי-בנין וכיו"ב שהיהודים, והפועלים ביחוד, מתגפלים עליהם בדרכם
בתל-אביב ובסביבותיה. זורקים בהם אבנים וכו' וכו'. אל נכון תסכימו גם אתם
שדרכי "נקמה" אלה עלולים רק להשפיע לרעתנו וכי מן ההכרח הוא למנוע מיד
בעד השנות מעשים אלה. מר דיזינגוף מבקשכם מאד שתשתמשו בכל כח-
השפעתכם על הפועלים שיחדלו מיד ובהחלט מדרכים אלה. כ"כ הנחו מבקש מכם
שאחדים מבאי-כחכם יבואו לבקרו מחר בבקר במשרד העירייה בכדי לטכס עצה
בדבר האמצעים אשר צריך לאחז בהם לשם השלטת הסדר והמנוחה בקהל ישובנו.
בכבוד רב

"מעשי רצח ביהודים לשם טירור" בסביבות תל-אביב, 1922

פניית ועד העיר היהודי יפו אל הנציב העליון לא"י סיר הרברט סמואל ב-27
באוגוסט 1922 בדבר ההתנפלויות של ערבים על יהודים בסביבות תל-אביב,
העדר תגובות מוסדות השלטונות המקומיים על כך, ועל הצורך בהגברת מלחמת
ממשלת המנדט נגד מעשים מסוג זה (חט' 2, 20).

ג' אלול תרפ"ב

לכבוד

הוד מעלתו הנציב העליון לארץ ישראל

סיר הרברט סמואל

בית הממשלה, ירושלים

הוד מעלתו,

במוצאי שבת ביום 19 לחודש אוגוסט בשעה עשר וחצי בערב יצאו שתי עגלות
מתל-אביב למקוה ישראל. בבא העגלה הראשונה, (הדיליג'נס ממקוה) על כביש
יפו-ירושלים בין מחנה דולם ובין השקת ירו עליה מאחורי הגדר מצד שמאל
בערך 4 יריות. לאשר הנוסעים לא פגעו הכדורים בהם והם עברו בשלום. העגלה
השנייה, שמהרה לעזרת הראשונה היתה שנית מטרה למתנפלים. הפעם פצעו

הכדורים את השמש של מקוה ישראל יהודי נמרי, תימני והוא נפל הלל, העגלון יצחק מרקוס נפצע גם הוא ברגלו...

ברור הדבר כי לא היתה כל כוונת שוד. כי העגלה השניה נשארה עומדת כשבעה עד 10 רגעים באמצע הדרך מול מחבוא הרוצחים. ולו רצו לשדוד היתה בידם היכולת וגם הזמן לזה...

אומרים, כי הבית אשר בקרבתו היה הרצח וביחוד התנות אשר בו ישמשו מכבר לבית-מועד לצעירים שונים שבאו הנה מרמלה וממקומות אחרים והתעסקו בפוליטיקה של הסתה...

אין כל שנאה והתרה בין אנשי מקוה ישראל ובין אנשי הסביבה הערבית. האנשים נסעו לתמם ואתם נשותיהם וגם ילדיהם.

ביום 22 לאוגוסט בשעה אחת עשרה וחצי בלילה נשמעו יריות מצד שכונת צלינוב הנמצאת ע"י תל אביב... נאסרו שלשה ערבים גרי הבית שמצדו נשמעו היריות. בדרך במרחק של 80—100 מטרים מהבית הוזה נמצאה גוית הרוג אחד יהודי ששמו שאול דוד ורדי וכן נמצא שם יהודי פצוע בשם אברהם שמעוני. החקירה מראה שורדק, שמעוני והשלישי שהיה אחד ששמו שחמר ושנצל בדרך נס, הלכו לתמם מתל אביב לאהליהם הנמצאים בקביצת הירקות של הגברת חנה מיזל. ועליהם ירו מתוך הפרדס שעל יד הבית הנזכר.

המקרים האלה אינם בודדים. כולם יש להם אופי אחד: הם לא לשם מעשי שוד וחמס ולא לשם נקמה אישית, אלא כדי לעשות מעשי רצח ביהודים לשם טרור לבד, להטיל אימה על הישוב העברי, להכניס מהומה בלבבות ולחזוכיה למי שהוא, כי "העם" התעורר להתנקם "באויביו" המנשלים אותו מנחלתו ועומדים להשתרר עליו וכ"ו וכ"ו הכל לפי הנוסח הידוע.

כונה זו מתבלטת ביותר כשמצרפים אל העובדות האלה את ההסתה הפרועה והמופקרת, המתנהלת בזמן האחרון נגד היהודים מצד חלק מהעתונות הערבית. לא פעם ולא שתיים נשמעו בעתונים האלה בימים האחרונים רמזים גסים על דרך חדשה של מלחמה ביהודים, ש"אוהבי המולדת" יבחרו עכשו.

יום נאמרים בעתונים האלה דברים, שיש בהם משום הסתה גלויה למעשי פשע ואלמות נגד היהודים.

אין ספק שיש יד מסותרת המובילה לרציחות ושפיכת דמים. יש יסוד להשערה וכמה רמזים בעתונות הערבית וכמה ידיעות פרטיות שהגיעו לאנשים שיש להם מכירים וידידים בחוגי הערבים מחזקים השערה זו — כי מנהלי התעמולה הלאומית המתרכזת בקלובים המשלימים-הנוצרים, השמיעו את הליוונג החדש: לנהג טרור שיטתי ולפגוע בכל שעת כושר והזדמנות מאחורי כל גדר ופנה ביהודים.

המקרים האלה לא היו הפתעה גם לממשלה, ידוע לנו, שבחוגי הממשלה היו ידיעות על נטיה חדשה זו של התעמולה הערבית ושל המעשים העומדים להעשות ברוח זאת.

דבר זה מיחד חשיבות מיוחדת למקרים האמורים. אין כאן שאלה בדבר קרבנות

ארעיים של מעשי פשע ארעיים. יש כאן שאלה בדבר סכנה כללית הצפויה לבטחון החיים בארץ.

סכנה זו הולכת וגדולה עם כל מקרה שהצליח בידי הרוצחים ושולחיהם. כל מעשי פשע שעושיהם ומסיתיהם לא נענשו עליו כראוי להם, מחזק את ידי הפושעים ומעודד את רוחם להוסיף ללכת בדרך זו. בצער גדול אנו מוכרחים לציין, שברוב המקרים לא הראתה המשטרה, לא את המרץ ולא את הכשרון ואולי גם לא את הרצון הדרוש לתפוש את הרוצחים המתנקשים. עקבות הפושעים לא נמצאו אפילו במקום שלכאורה לא היה קשה כלל לגלותם, כגון במקרה הרצח של יהודה סלם נמרי ויצחק מרקוס בדרך שבין יפו ומקוה ישראל.

דעת הקהל העברי נרגשת וסוערת מאד על המאורעות האלה ועל המגמה הכללית המסוכנה בהם הולך וגובר הלך-רוח של ספקות ופקפוקים בנוגע לעיקר העיקרים של חיים אזרחיים, לבטחון החיים, אין צורך לאמר שהלך רוח כזה אי אפשר שלא ישפיע לרעה על כל מהלך החיים הכלכליים והתרבותיים בארץ. התנועה בדרכים מתמעטת, המסחר והקרדיט סובלים ואין בטחון וקביעות בחיי יום יום.

ורואים אנו חובה לעצמנו להטעים שבתוך חלק ידוע של הישוב העברי שבארץ הולך וגובר רגש התמרמרות טבעי בקשר עם המאורעות האלה, ורגש זה עלול להתחדד ולקבל צורה בלתי רצויה. הולכת ומתחזקת ההכרה בלבבות, שאין לנו על מי ועל מה לסמוך ואין גואל לדמינו.

יש לבני אדם הרושם, כאלו אין הממשלה עושה הכל מה שאפשר וצריך היה לעשות לשם בטחון החיים בארץ...

בשם ועד העיר ליהודי יפו

היו"ר:

המזכיר:

חברי הוועד:

מתן נציגות לערבי תל-אביב במועצת העירייה, 1924

קטעים מתוך פרוטוקולים מדיוני הוועד הפועל של עיריית תל-אביב והחלטותיו (פברואר 1924) בדבר מתן נציגות לערבים תושבי תל-אביב ב"ועד הפועל הגדול" של העיר.

"היו"ר [מ. דיזנגוף] מבאר יש בתוכנו כעשרים וחמשה בעלי בתים וכשלושים משלמי מסים ערבים מסוגים אחרים, ביחד כחמשים משפחות. כד[אי] ורצוי לתת להם גם כן בא-כח בעירייה; אחרי משא ומתן שנתנהל לפני הבחירות קבלנו מכתב עם התימות השייכים ראשי הישוב הזה הערבי שבו הם מודיעים כי הם מבקשים שמר עבדול עאני דג'אני יהיה בא-כחם. המועמד הזה הוא איש נכבד וידוע לכלנו, ממשפחה נשואת פנים וגם יש לו מהלכים בכל החוגים הערבים...

"מחליטים: הועד הפועל מאשר בחירת נבחר ערבי לוועד הגדול, את מר עבדול עאני דג'אני, ויביא הצעה זו לפני הועד הגדול לאשור מחלט, בתנאי שכתב הבחירה יהיה חתום ע"י כל או רב התושבים הערבים שבתל-אביב ולא רק ע"י חלק קטן מהם. — השאלה, אם יש למועמד הנ"ל זכות הבחירה בתל-אביב, שהתעוררה ע"י אחדים מהחברים, מוסרת מעל הפרק, אחרי שהועד מסכים לא להתנגד לבחירת מר עבדול עאני, גם אם הוא תושב ביפו".

מתוך פרוטוקול ישיבת הועד הפועל, 4 בפברואר 1924, עמ' 221.

"עפ"י הצעת ראש העירייה מחליטה האספה להסכים לצרוף מר עבדול עאני דג'אני לוועד הגדול בתור ב"כ [בא כח] 60 המשפחות הערביות תושבי תל-אביב שבקשו לבחור אותו בתור כך".

מתוך פרוטוקול ישיבות הועד הגדול של עיריית ת"א, 12 בפברואר 1924, עמ' 80.

החרפת התעמולה נגד הישוב היהודי וחוסר הבטחון

פניית ראש עיריית תל-אביב מאיר דיזנגוף אל סגן מושל המחוז ביפו ב-1 באפריל 1924 בבקשה לפעול נגד התעמולה בעיתונות הערבית, הכוללת "האשמות שוא ודבות כלפי הישוב העברי בכלל ותושבי תל-אביב בפרט" ובכדי "שהמצב של תהו ובהו השורר בכל פנות הארץ יתוקן בהקדם האפשרי". הדבר חשוב, לדבריו, במיוחד ערב ההכנות "לתערוכת ויריד של תוצרת הארץ" שימשכו הרבה תיירים, אשר עלולים להרתע מלבקר בארץ בגלל מצב הבטחון. "הרצח והשוד הנפוצים לדאבונו בארץ". (תרגום מאנגלית, חט' 3, א/4).

1/4/24

לכבוד סגן מושל המחוז,

יפו.

א.ג.

בקשר עם המקרים המעציבים שקרו בימים האלה ביפו ובסביבת תל-אביב ערכו אי אילו מהעתונים הערביים שורה של התקפות מלאות שמועות כוזבות, האשמות שוא ודבות כלפי הישוב העברי בכלל ותושבי תל-אביב בפרט. בתור דוגמא הננו להעיר על מאמרים אחדים שנדפסו בעתון "פלשתין" לפני כמה ימים ושבהם מעיו העתון הלז לפרסם ידיעה שהמשטרה המחוזית יש לה רושם, שקיימת בין היהודים כעין "יד שחורה" או שהיהודים הרגיו את הערביים, בלבשם בימי חג הפורים מסכות עם אופי מושלמי דתי וכו'. על סמך ידיעות והאשמות כגון אלה, העתון דורש מאת הממשלה שתאחו באמצעים נגד "הממשלה בתוך הממשלה" ונגד "השלטון העצמי של היהודים", שהם הם לפי דעת העתון הזה, הגורם העקרי הישר למקרים שקרו בחג הפורים הזה. האשמות מעין אלה נתפרסמו גם ע"י העתון הירושלמי "ליסאן אל ערב" באחדים מגליונותיו האחרונים. נקל לשער, איזה רושם נורא עשו המאמרים על הקהל העברי בתל-אביב ובארץ כלה.

מלבד מה שהן מרגיזות אין השמועות הנ"ל מכילות שום ידיעה שיש לה איזה ערך שהוא. עלינו להזכיר שפרסמנו אשתקד וגם השנה לפני חג הפורים אזהרה לתושבי תל-אביב שאסור להשתמש במסכות הפוגעות ברגש דתי או מוסרי וכדאי לציין שהקהל מלא תמיד בהחלט את דרישתנו. ר"פ העתקה של ההודעה המקומית שהודבקה בחוצות תל-אביב בערב חג הפורים. אנו מעירים כמו כן שבימי הפורים בא לתל-אביב קהל מושלמים גדול, אנשים, נשים וטף והסתכל בתהלוכה החגיגית. האורחים הערביים לא רק שלא הרגישו איזו פגיעה בכבודם, אלא להפך הם הביעו את שמחתם ותודתם שיכלו לראות את התהלוכה היפה ולמותר להוסיף שהכל עבר בסדר ובשקט מופתי בכל שטח תל-אביב. אי לזאת אנו מתכבדים להטות את תשומת לב הממשלה המקומית והמרכזית על התעמולה המסוכנת ועל התוצאות המעציבות שהעתונים פלשתין וליסאן אל ערב יכלים לגרם בהסתתם זהרעה. והננו פונים לכי בדרישה נמרצה שהנהלת המשטרה תפרסם הכחשה של כל הידיעות שנמסרו בשמה בלי ידיעתה, ותמריץ את העתונים שפרסמו את הידיעות הנ"ל להדפיס את ההכחשה מלה במלה. כמו כן הגנו מבקשים כי יואיל כי להודיענו, באיזה אמצעים חושבת הממשלה לאחוז נגד העתונים שפרסמו את הידיעות הכוזבות שהיהודים לבשו בגדים שיש בהם משום פגיעה בדת האישלם בימי פורים, או אם הממשלה מוצאת ליותר נכון שאנו נתבע למשפט את העתונים שפרסמו ידיעות שקר המעליבות את הישוב העברי. —

אנו מקוים שהממשלה תשים לב לדרישתנו ותחליט להשתמש באמצעים תקיפים, בכדי דכא והפסק תו"מי [תיכף ומיד] פעם אחת את התעמולה המסוכנת הזאת, בכדי שלא ישנו מקרים מעציבים כאלה שקרו בפורים בעתיד.

בהזדמנות זו אנו מפנים את תשומת לב הממשלה על המצב הכללי של חוסר בטחון בארץ, שקבל בזמן האחרון צורה חריפה מאד. כמעט אין יום בלי שוד ורצח בכל אתר ואתר. הדברים הגיעו לידי כך שאנשים מפחדים לעזוב את ביתם ועירם וללכת למושב או לכפר מפאת סכנת נפשות. —

אנחנו ושאר חלקי הישוב הא"י הרודף שלום, מעונינים במדה גדולה שהמצב של תהו ובהו השורר בכל פנות הארץ יתוקן בהקדם האפשרי, ושהתושבים הנוסעים בא"י לא יהיו צפויים לאבדן חייהם ורכושם, ברגע שיצא מחומת העיר וחוצה. כל הישוב הא"י מעונין שיהיה שלום בארץ כדי למשך הנה תיירים ולפתח את התירות לטובת כל הארץ. ברור גם לממשלה שהתיירים אחרי שיוכחו שאין בטחון בארץ, יחדלו מלבא הנה ויפסק הזרם של אלפי לירות הבאים באופן כזה לארץ. תוצרת הבית שנמצאת כיום בראשית התפתחותה הודות להשקעת קפיט-לים המובאים מחו"ל, תכשל, וכל ההתאמצות של הישוב העובד תהיה לריק ותחדל בגלל המצב של אי הבטחון השורר בארץ הזו. מלבד זה, המאורעות האלה מטילים צל על ארץ ישראל בכל חלקי התבל, מה שעלול להביא נזק גדול לארץ ותושביה.

כעת אנו עושים את כל ההכנות לתערוכה ויריד של תוצרת הארץ שתפתח בשבוע הבא, למרות הקשי הרב וההוצאות המרובות הקשורות עם

המפעל הזה, וכל מטרתנו היא למשך הנה את התיירים ולהשפיע עליהם שישקיעו בא"י את רכושם. כ' יכול בנקל לתאר לו את הרושם העגום של המאורעות האחרונים בסביבת ירושלים, תל-אביב, שכם וכו' על התיירים העומדים לבוא לא"י, ואת השפעת המקרים האלה על אנשי יכולת הרוצים להשקיע פה את כספם. אנו נצטער מאד אם מסבות הנ"ל התערוכה והיריד לא יצליח ומספר התיירים העומדים לבוא יופחת באפן מורגש. ויש חשש וסכנה פן תחדל לגמרי התפתחות התיירות לא"י להבא, אם הממשלה לא תאחו באמצעים נמרצים להבטיח את החיים ורכוש התושבים היושבים ונוסעים לא"י.

אנו סבורים שלא צריך להאיץ בממשלה יותר בנדון זה שהממשלה תעשה הכל מה שיש בגדר היכלת כדי לדכא את הרצח ושוד הנפוצים לדאבוננו בארץ ומקום שהצעדים הנמרצים של הממשלה בעד שמירת בטחון התושבים והתיירים בכל הארץ ימחקו את הרושם העגום שהתערוכה בקשר עם מקרים כאלה. ביחוד הננו מתכבדים לבקש את כ', שיזאיל לתת את ההוראות המתאימות לשם השלטת בטחון בסביבת יפו ותל-אביב במשך חדש או חדשים הבע"ל לרגלי עונת התיירים המתחילה כעת.

בכבוד רב,

(—)

ראש עיריית תל-אביב

יחסים בין יהודים וערבים בתל-אביב — תגובה לתזכיר הועד הפועל הערבי תזכירו של ראש עיריית תל-אביב אל הנציב העליון לארץ-ישראל מה-17 באפריל 1924 הכולל תגובה על פניית יו"ר הועד הפועל הערבי אל הנציב העליון ובה "שורה של האשמות והודעות כוזבות אשר חלק מהן פוגע בעיריתנו". (תרגום מאנגלית, חט' 3; א/4).

י"ג ניסן, תרפ"ד 17/4/24

לכבוד

הוד מעלת הנציב העליון לארץ-ישראל

ירושלים

הוד מעלתך,

התזכיר שהוגש להוד מעלתך ע"י יושב ראש הועד הפועל הערבי ושנתפרסם בעתונות המקומית ובחו"ל, מכיל שורה של האשמות והודעות כוזבות אשר חלק מהם פוגע בעיריתנו בתור נוגעת בענינים המעציבים שקרו בפורים. אין אנו אפוא יכולים לעבור בשתיקה על התזכיר הנ"ל מבלי שנגיש בזה לפני הוד מעלתך את הערותינו ובקשותינו על הענין.

(1) ההודעה שביום רציחת היהודים בנוה-שלום "נראו יהודים מזוינים ברובים מתהלכים הלך ושוב בחובות נוה-שלום ע"י הרבע הערבי" ... היא כוזבת בהחלט. לא המשטרה היפואית ולא מי שהוא אחר יודע מה שהוא ממקרה כזה. ברור הדבר

ש"יהודים מזוינים ברובים" לא יכלו להתהלך ברחובות של שכונה מיושבת באפן צפוף באמצע היום מבלי שהמשטרה תראה אותם ותעמידם. בעל התזכיר ממשיך לבדות ש"למחרת המקרים, התחילו תושבי תל-אביב להתגרות בערבים המתהלכים ברחובות, לקלל אותם בקללות נמרצות ולאיים עליהם בנשק". האבסורד שבבדותא זאת נראה מהעובדה שמאות, אם לא אלפים מתושבי יפו גברים, נשים וטף, היו נוכחים בתל-אביב בפורים, התענגו מתהלכות המסכות, ובלו את הזמן באפן חפשי בכל רחבי תל-אביב.

מטרת האשמות כוזבות כאלה יכולה להיות רק הרצון לגרות חלק אחד של תושבים שקטים בשני ואין די מלים בפינו כדי למחות באפן הכי נמרץ נגד האשמות כאלה, המוצאות ע"י אנשים היודעים היטב שההאשמות הן כוזבות. לאמתו של דבר, הידידות והסברת הפנים של תושבי תל-אביב כלפי שכניהם הערבים לא היתה מעולם כה לבבית וכללית כמו במשך החדשים האחרונים; דבר זה הוכח במקרים שונים, כמו בהצגות האופרה, בתהלוכות פורים, בנשפים בליל פורים, אשר את כלם בקר מספר גדול מאד של תושבי יפו וסביבותיה. ויורשה נא לנו להזכיר באפן מיוחד את התערוכה והיריד בתל-אביב, אשר מאות ערבים מההוגים המעולים של החברה ביפו בקרו אותה ביום ובלילה.

(2) ספק הוא, אם הערבי הנפצע ע"י ביתו נדקר ע"י יהודים כפי שהוזכר בתזכיר הנ"ל; שום הוכחה היכולה לבסס את ההשערה הזאת, לא נמצאה, ונראה ליותר אפשרי שהאיש נתקף ע"י חבריו מתוך קטטה. בקשר עם הפשע הזה מציין התזכיר של הוועד הפועל הערבי שישנה "אגודה חשאית יהודית אשר מטרתה להתנקם בכל מקרה שיהודי נתקף ע"י ערבי". אנו דוחים את הדבה הכוזבת הזאת, שנולדה במוחם של קנאים המנהלים תעמולה של שנאה ואיבה בין חלקי התושבים השונים של הארץ הזאת. אותה המעשיה נתפרסמה ע"י "הפלשתין" ביפו בתור "הכרתו הפנימית של מפקד המשטרה של העיר הזאת", והממשלה המקומית מצאה לנחוץ להכחיש באפן רשמי את הדבר הזה. מיותר להדגיש את הסכנה החבויה בהפצת דבור כאלה; התוצאה מזה יכולה להיות התמדת הפשעים ואי השקט, בארץ. (3) בתזכיר של הוועד הפועל הערבי ישנם עוד המשפטים דלקמן: "וכי איך אפשר לגלות את הפושעים היהודים ואת ההסתדרות החשאית היהודית, אם הנהלת המשטרה בתל-אביב ונוה-שלום היא יהודית, עומדת ברשות עצמה ואין בתוכה לא ערבים ולא אנגלים".

אנו מתכבדים להעיר את תשומת לב הוד מעלתך אל ההאשמה הכבדה הזאת נגד המשטרה בתל-אביב, המשטרה הזאת נמצאת ופועלת תחת פקודתו הישרה והוראותיו של מפקד המשטרה המחוזי ביפו ושל השלטונות האחרים המוסמכים לכך ועומדת תחת בקרת תכופה של פקידים גבוהים (אנגלים וערבים) מהמשטרה הארצי-ישראלית. אנו מבקשים בכל הכבוד מאת הוד מעלתך כי יתן פקודה שיאחזו באמצעים אדמיניסטרטיביים נגד מחברי התזכיר, בעד האשמות כוזבות כאלה נגד המשטרה בתל-אביב.

(4) אנו מתכבדים עוד להעיר את תשומת לב הוד מעלתך להודעות הכוזבות

הנמצאות בתזכיר ביחס ליהודים שהשתמשו בתלבשות מושלמות דתיות, בשביל להתקלס בתושבים הערבים וביחס להאשמות המיוחדות בקשר עם תהלוכת פורים, אין לנו כל ידיעה מזה שאיזה יהודי שהוא התלבש בתלבשת מושלמת דתית; להפך תמיד לקחנו את האמצעים הדרושים להזהיר את הצעירים היהודים שלא יעשו שום דבר כזה ופרסמנו אזהרות שלא ישתמשו בפורים במסכות דתיות או אחרות העלולות להגיע ברגשי מי שהוא מהתושבים, והאזהרות האלה נשמרו בכל תקף. נכבדים ערבים רבים היו נוכחים השנה בנשפי הפורים, ולא שמענו ממי שהוא מהם מלה אחת של תוכחה או אי שביעות רצון ביחס לתלבשות שנראו שם. ביחס לתאור בלתי הנכון של התהלוכה בפורים והשוואתה הזדונית עם חג נבי מוסה, למותר לנו להדגיש עד כמה דבר זה הוא פרובוקציוני ומסוכן ועד כמה דברים אלה נאמרו בכונת תחלה כדי ליצור הפרעות-סדרים —

אנו מתכבדים איפוא לבקש מאת הוד מעלתך לשים לב לעובדות שהבאנו לעיל ולתת הוראות שתפורסם בהקדם הכחשה רשמית מצד הממשלה בכדי להשקיט את התושבים שיכולים להתרגז ע"י דברי ההסתה של התזכיר של הועד הפועל הערבי. אנו כ"כ מבקשים מאת הוד מעלתך בכל הכבוד לצוות שיאחזו באמצעים נמרצים ותכופים בכדי לקדם את התוצאות האפשריות של פרסום דברים כאלה, בשים לב ביחוד על עונת החגים של כל הדתות, ההולכת ומתקרבת. —
בכבוד גמור

חתום: מ. דיזנגוף

הצעות לשיתוף פעולה בין ערבים ויהודים

א. פניית שיכים מרמלה ומסביבתה (1925) אל ראש עיריית תל-אביב ובה הבעת ידידות ליהודים, נכונות לחוג יחד עם היהודים בחגים, "גם שלנו וגם שלכם" ובקשת כספים למטרה זו, בכדי להתחיל בכך כבר בחגיגות "נבי רובין" הקרובות. (ערבית בצרוף תרגום עברי, חט' 3, א/3.)

"אנכנו [אנחנו] הח"מ שייכים מרמלה ושייכים של הפלחים מהסביבה — ידידיכם היותר טובים וגאמנים, שתמיד עובדים לטובתכם בשביל שלום ביניכם לבין הערבים — מברכים אתכם ומבקשים מאללה כל טוב בשבילכם. אנו מודיעים לכב' שאנכנו אתמול 12/2 שלחנו מכתב להא. מאירוביץ והא. לובמן על ידי הא... בשביל החג של "נבי רובין"; חג זה הוא יאריך 30 יום ואנכנו חושבים שטוב היה בשביל העתיד שלנו ושלכם לתזכיר בכל פעם לערבים את הנחיצות של האחד בינינו ובין אחינו הישראלים. כב' בטח יודע שלאח הגז תמיד באים מחמישים עד ששים אלף אנשים מכל ארץ-ישראל. הא. לובמן אמר לנו על ידי הא... שמחר 25 14/2 יהיה הא. מאירוביץ וגם הוא ועוד נכבדים אצלו בשביל לדבר עם כב' על דבר הענין הזה, ואנו מבקשים את כב' לעזור שיעבור הענין הזה. וכשכב' יסדר את הדבר — זה יעלה טוב מאד ויביא הרבה תועלת לעבודתנו המשותפת פה. אנכנו בטוחים שאת כל החגים גם שלנו וגם שלכם

אנכנו נסדר יחד עמכם, ואתם יחד אתנו. כב' צריך לדרוש מהמפקד קיש כסף בשביל הענין זה וגם לתת מתל-אביב ומהמושבות שמסביב בשביל הענין החשוב הזה. אנחנו חושבים שזה יעלה כמאה ל"מ [לירות מצריות]; אנכנו נותנים את החצי ואת החמישים ל"מ האחרונות אתם צריכים לאסוף ביניכם. אתם צריכים לדעת שהא... הוא הבא כח שלנו בינינו וביניכם בענין הזה. כשיעלה הענין אנו מבקשים למסור לו גם את הכסף בשביל המטרה הזאת. כב' צריך לא לשכח שיש רק עוד ארבע ימים בשביל סדור הענין. הא... מחכה למכתבו בענין זה ברמלה. כב' צריך לא לשכח כשאנכנו לא נסדר את הענין ילכו כל הפלחים לאהלים של האגודה המושלמית הנוצרית וזה יהיה לא טוב בשביל עבודתינו, ואם יסודר הענין הם כלם יבואו אלינו, שמה יאכלו, שמה ילגו ושמה אנכנו נבאר להם את נתיבות האחד בינינו ובין אחינו היהודים.

אנכנו מבקשים עליכם כל טוב מאללה ומברכים אתכם.

חותמים.

(למעלה מ-30 חתימות, למעלה

ממחציתן — חותמות)

ב. מכתבו של "ראש הקלוב של מפלגת החקלאות הדרומית" אל מאיר דיזנגוף מה-22 במאי 1925, בו הוא מבקש את עזרתו ל"מפלגתנו החקלאית אשר מטרתה היא האחזה והעזרה ההדדית לכל גזעי תושבי פלשתינה" ולקדם את החקלאות בארץ (חט' 3, א/4).

תרגום:

לכ' המטיב הועלה.

בתור מנהל המפלגה החקלאית למחוז הדרומי, הנני מתכבד בזה לקדם את ברכותי לאותו המקום החשוב, אשר לא נמנעתם אתם ואבותכם מלהתייחס בידידות נאמנה על כל תושביו ומלהוציא סכומים עצומים להצלחת המפעלים החיוניים ולהטבת המצב החקלאי — ובהזדמנות זו, הנני מוצא לחובה להודיע לכ' על התחלת עבודת מפלגתנו החקלאית אשר מטרתה היא האחזה והעזרה ההדדית לכל גזעי תושבי פלשתינה ולתת להתקדם מקצע החקלאות אשר הוא הבסיס היחידי להקמת המצב החמרי של המדינות ולהגן עליהן ממשבר פתאמי.

ביודעי שהנכם מעונינים במפעל החשוב הזה והיות ולמפלגה זו נמצאים לה הרבה מפעלים שלא יכלו להצליח עד היום הנה מחוסר אמצעים חמריים ובהכירי את פעולותכם הנדיבות, רוצה אני לקוות שתואילו להושיט יד לעזרת המפלגה הנ"ל בכדי שתהיה האפשרות להוציא לפועל המפעלים הנ"ל.

22.5.25

ברגשי כבוד וידידות

על החתום

(—)

כרוז הקונגרס הערבי הפלשתינאי נגד הצהרת בלפור

תרגום של כרוז בערבית נגד הצהרת בלפור בחתימתו של מוסה קאזם אל חוסיני ראש הקונגרס הערבי הפלשתינאי שהתפרסם בפברואר 1925 בקשר עם בואו של הלורד בלפור לפתיחת האוניברסיטה העברית בירושלים (חט' 3, א/4).

כרוז כללי!

החליטה האומה הפלשתינאית להביע, ביום הכנסו של לורד בלפור לפלשתינה פה אחד ובלב אחד, את מחאתה נגד הצהרת בלפור והוצאתה אל הפועל ותעמוד היא בוקניה ובגעוריה באותו היום להוכיח לכל העולם שאינה היא אומה שתחן להבלע ע"י הצהרת בלפור, כ"א, היא אומה חיה שתדע לעמוד נגד הסכנה הכללית החודרת בתוכה פנים אל פנים ואז, או שהיא תצליח לנצח, או שהיא תנוצח, בהשאה נאמנה לעמה.

תעמוד האומה באותו היום באחדות גמורה, במטרה להשיג את החיים של כבוד וכל מי שנשמתם מלהסתפח אליה, הרי רצונו הוא המות והחיים השפלים! באותו היום, יפנו את צוארם שני העולמים המושלמי והנוצרי אל פלשתינה, להוכיח אם אותם המקומות הקדושים אשר בתוכם "נולשנו יחד עם אדמתה" — יצטרכו להקרע מאתנו.

באותו היום, תרפרפה נשמות אבותינו הקדושים והנביאים אשר, הארץ הקדושה הזאת הטמינה אותם בתוכה — לדעת, אם דמם הטהור השאיר בעורקינו איזה רושם שהוא שיזכר עוד.

באותו היום, יום הרביעי החל ב-25 מרס 1925, תשובות כל האומה מעבודתה ללכת אל כנסיותיה ומסגדיה, בכדי לכרוע ברך ולהשתחוות לפני בורא העולם ולבקש שירחיק מתוכה את הסכנה הזאת העומדת לפניה. נזיח-נא את כל עבודת-תינו ונפנה רק אל עבודת האל, בכדי שנענה ונעתר לבקשתנו והוא יחוס וירחם עלינו ויקבל ברחמים את תפלתנו.

שכל אחד מאתנו, כל אב נאמן למשפחתו, ישתדל לאסוף את ב"ב באור ליום הנ"ל יבאר להם את מהותה של הצהרת בלפור ויעורר בלבם את רגשותיהם הטהורים, בכדי שיזדיינו במרץ של אנשים ובהגנת גבורים ושגם הם ישמעו מפיותיהם הקטנים והנחמדים את תפלותיהם הבערות אשר יחדרו לשמים.

תחיה האומה הערבית הפלשתינאית!

תחיה אחדות בניה!

הלאה הצהרת בלפור!

ראש הקונגרס הערבי הפלשתינאי

(—) מוסה קאזם אל חוסיני

חרם מסחרי ערבי על הנויות היהודים ביפו

פניית "פקידי בתי המסחר היהודים" ביפו אל ראש עיריית תל-אביב מ. דיזנגוף מה-10 באוקטובר 1929 המפנה את תשומת לבו "לחרם המסחרי המתנהל

ע"י הערבים בפרהסיה" ותשובתו של מאיר דיונגוף מה-16 באוקטובר על כך.
(חט' 3, 1/א.)

יפו, 10 באוקטובר 1929

לכבוד

הא' מ. דיונגוף

ראש עיריית תל-אביב.

א.ג.

אנו החתומים מטה, באי כח שלש מאות פקידי בתי המסחר היהודים ביפו, פונים בזה אל כב' בתור ראש עיריית תל-אביב וחבר הועד הלאומי:

א. אנו מפנים את תשומת לב כב' לחרם המסחרי המתנהל ע"י הערבים בפרהסיה לעיני השלטונות ואין מוסדותינו מתערבים בדבר.

ב. הועד הלאומי פרסם הודעה כי אין היהודים מחרימים את הערבים ועל סמך הודעה זו מרבים יהודי תל-אביב לקנות מהערבים-מחרימינו ואפילו אותן הסחורות הנמצאות אצל הסוחרים היהודים, כגון: קמח, סוכר, בצלים וכו'.

ג. אנו, הפקידים היהודים ביפו, סובלים באופן ישר מהמשכת החרם הערבי ומעונינים בהפסקתו המידית. אי לזאת אנו מבקשים את כב' לפנות למוסדותינו הלאומיים ולהשפיע עליהם שיאחזו תיכף ומיד באמצעים הדרושים בפני ממשלת ארץ-ישראל להפסקת החרם.

ד. במקרה שבמשך שבוע ימים מהיום לא יעשו הצעדים הדרושים נהיה נאלצים להכריז חרם על הערבים ולא נתן לסחורות ערביות להכנס לגבולות תל-אביב.
בכבוד רב,

(—)

יב תשרי תר"צ 16.10.29

לכב' באי כח הפקידים בבתי המסחר

היהודים ביפו, לידי מר יעקב סלונים.

כאן.

למכתבכם מיום 10 לח"ו.

א.ג.

בתשובה למכתבכם הנ"ל הנני להודיעכם:

גם מצד הועד הלאומי ומצד ההנהלה הציונית אחזו בכל האמצעים בכדי להודיע לממשלה את מצב הדברים בנוגע לחרם. לשכות המסחר היהודיות של כל הארץ ג"כ התאספו ודנו בשאלה החמורה הזא. אינני יכול ברגע זה להגיד לכם את הפרטים של השאלה, אולם אנו מקוים שהוקים חמורים וברורים יוצאו לאור בקרוב מאד מאת הממשלה, בכדי לעשות לבלתי אפשרית את ההסתה הנעשית לעיני השמש ברחובות, נגד הסוחרים היהודים.

המוסדות הנ"ל עומדים על המשמר, ואם יבא הזמן לאחוז באמצעים חריפים נגד החרם הערבי — גודיע את הדבר לקהל.

בכבוד רב

(—) מ. דיזנגוף

יושב ראש המועצה

עיריית תל-אביב

תלונות על שאסור לערבים לגור בתל-אביב

עובדת היותה של תל-אביב עיר שהיתה כמעט כולה של יהודים גרמה לתגובות רבות בין ערבים על כך, שאין היהודים מרשים לערבים לגור בה, שלא נאה ליהודים שערבים יגורו ביניהם וכיו"ב. כדוגמה לחרם של יהודים כלפי ערבים כתב מוחמד עלי א-טאהיר, יליד שכם, סוכן המופתי הירושלמי שישב בקהיר בעתון הקהירי מוקאטם, ב-16 בדצמבר 1933 (28 בשעבאן 1352):

"העיר תל-אביב היהודית אסור בהחלט שיגורו בה נוצרי או מוסלמי".

ב-21 בדצמבר (4 ברמדן) התפרסמה בעתון זה תשובה בחתימת ד"ר פארהי,

ובה נאמר:

"האינו זוכר כבודו, כי אסור ליהודים לגור בנצרת ובבית להם? והאינו זוכר

כי במכה אסור לגור ללא מוסלמי?"

התשובה היתה בשמו בלבד. היא אישרה את הנאמר קודם לכן, אך הצדיקה זאת. היה זה בניגוד לטעון המוסדות היהודיים בארץ (ושל עיריית תל-אביב) כי הישיבה בתל-אביב מותרת לכולם ללא הבדל דת או לאומיות וכי אין הגבלות מבחינה זו.